

CERCETĂRI ACTUALE
PRIVIND IMAGINEA PERSONALITĂȚII PROFESORULUI
INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT
SUPERIOR MEDICAL

Constantin EȚCO, Iuliana FORNEA,
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
Nicolae Testemițanu

[https://doi.org/10.52556/2587-3873.2021.3\(90\).14](https://doi.org/10.52556/2587-3873.2021.3(90).14)

Summary

Modern researches about personal image of the high medical school teacher

The problem concerns the image of personality in the work of psychologist in Romania (A. Neculau, I. Radu, A. Roșca, A. Tucicov-Bogdan), Russia (Г. М. Андреева, М. Р. Варданян, П. Власова, Е. Б. Перелыгина, Г. Г. Почепцов, В. М. Шепель, etc.) and in other countries (H. Berd, C. Boulding, D. Burstin, N. Chun, D. Iagher, O'Sullivan, A. Sampson, B. Sam, W. Doise, E. Goffman, etc.).

The image of the personality is a very important dimension to the complex social environment and vocational training, which has found wide use and application in various fields of human knowledge. EG 8 summary data values are very important for shaping a clear image of the teacher training High Medical School dynamics and certifies that there is need to broaden the knowledge and skills development and efficient use of resources to optimize personal and professional attitude to personality university teachers image.

Key words: European area of High School Education, personal university teachers image, professional image, experimental group.

Резюме

Современные исследования имиджа личности преподавателя медицинского ВУЗа

Проблемы имиджа личности рассматриваются в работах румынских психологов (А. Neculau, I. Radu, A. Roșca, A. Tucicov-Bogdan), психологов из России (Г. М. Андреева, М. Р. Варданян, П. Власова, Е. Б. Перелыгина, Г. Г. Почепцов, В. М. Шепель, и др.) и из других стран (H. Berd, C. Boulding, D. Burstin, N. Chun, D. Iagher, O'Sullivan, A. Sampson, B. Sam, W. Doise, E. Goffman и др.).

Имидж личности представляет собой комплексную характеристику, которая важна для социальной и профессиональной среды, которая нашла широкое применение в различных областях человеческих знаний. Синтез значений данных экспериментальной группы № 8 определила очень ясно картину формирования динамики развития имиджа личности преподавателя медицинского ВУЗа и удостоверяет, что существует необходимость расширения знаний и развития навыков и эффективного использования личностных и профессиональных ресурсов для оптимизации отношения к имиджу личности преподавателя.

Ключевые слова: Европейское пространство высшего образования, имидж личности преподавателя ВУЗа, профессиональный имидж, экспериментальная группа.

Paradigmele schimbărilor politice, sociale, economice, valorice marcate de tendința Uniunii Europene de a aduce la un numitor comun demersurile educaționale, de a crea Spațiul European al Învățământului Superior oferă posibilitate sistemului educațional să formeze un stil nou de comportament, care ar răspunde exigențelor societății în etapa actuală, conduc la actualizarea problemelor legate de un așa fenomen ca *imaginea personalității*.

Învățământul superior se confruntă cu o serie de provocări și schimbări sociale, ce impun anumite cerințe față de *cadrele didactice universitare* (CDU), de aceea formarea imaginii pozitive a acestora este impusă de exigențele dezvoltării învățământului superior în context european. De pregătirea profesională a CDU și de corespunderea cerințelor crescânde ale contemporaneității depinde și soarta învățământului superior medical din R. Moldova.

Un indice important al raportului *profesor-student* devine *imaginea profesorului*. Procesul de formare a imaginii CDU în condițiile transformării sistemului de învățământ dobândește tot mai multă semnificație. Cerințele atribuite formării imaginii contemporane sunt determinate de așteptările anumitor comportamente de rol ale profesorilor. În societatea actuală studenții și opinia publică sunt cei ce impun expectanțe față de imaginea CDU. Formarea imaginii pozitive a personalității este o problemă stringentă nu numai în sferile politică, de afaceri, profesională, dar și în activitatea pedagogilor din învățământul superior, sarcina cărora este să pregătească specialiști de calificare înaltă, cu abilități de concurență sănătoasă și înaltă competență didactică [1; 10].

Problema ce vizează imaginea personalității este abordată în lucrările psihologilor din România (A. Neculau, I. Radu, A. Roșca, A. Tucicov-Bogdan), din Rusia (Г. М. Андреева, М. Р. Варданян, П. Власова, Е. Б. Перелыгина, Г. Г. Почепцов, В. М. Шепель ș.a.) și din alte țări (H. Berd, C. Boulding, D. Burstin, N. Chun, D. Iagher, O'Sullivan, A. Sampson, B. Sam, W. Doise, E. Goffman ș.a.).

Percepția și înțelegerea corectă a profesorului de către studenți favorizează formarea imaginii

adecvate a profesorului în viziunea studenților și condiționează reușita instruirii și educației în instituția de învățământ superior medical (ÎSM).

Imaginea profesorului ÎSM este o caracteristică reflexivă integrală, complexă a personalității profesorului, care include totalitatea trăsăturilor de personalitate și caracteristicilor externe (comportamentale, habituale) ale CDU, ce presupune pregnanță și relevanță socială. Obținerea unei astfel de totalități armonioase de trăsături cere de la CDU conștientizarea acțiunilor sale, care, la rândul său, nu este posibilă fără reflecție personală și feedback, deci pentru a dezvălui caracteristicile personale, CDU trebuie să cunoască care sunt cerințele înaintate față de el din partea auditoriului studențesc, din partea instituției în care activează și din partea societății în general [1].

Analiza literaturii psihopedagogice a demonstrat insuficiența reflectărilor teoretice asupra imaginii CDU și necesitatea cercetării imaginii în aspectele psihologic și pedagogic, cu determinarea descriptorilor principali ce formează imaginea integrală pozitivă a CDU. În urma analizei literaturii de specialitate nu am atestat demersuri științifice ce să reflecte conținutul și structura imaginii CDU din medicină. Diferite aspecte ale problemei imaginii profesorului în conștiința studenților ÎS umaniste sunt pe larg abordate de psihologii din Sankt Petersburg: psihologia formării imaginii profesorului din școala generală; condițiile psihologice ale formării imaginii pedagogului școlii superioare; imaginea pedagogului ca factor de menținere a sănătății subiecților procesului de învățământ etc. [1; 4; 7; 9].

Cercetarea noastră este orientată spre: prezentarea științifică a concepției privind specificul imaginii personalității CDU din medicină; demonstrarea faptului că experiența de muncă favorizează imaginea pozitivă a personalității cadrului didactic din ÎSM, prin stabilirea corelației puternice a vechimii în muncă a CDU cu trăsăturile de personalitate ale lor; elaborarea, implementarea și evaluarea programului formativ de optimizare a imaginii personalității CDU.

Cercetători diverși descifrează conținutul noțiunii „*image*” (fr., eng.), tratând-o ca: manieră deliberată, nucleu ce corespunde sistemului de valori compatibil culturii și normelor sociale date, creată în conștiința maselor și având caracter stereotipic; formarea exteriorului atrăgător, fațetei profesionale pozitive; priceperea de „a impregna” pe cei din jur cu farmecul (grația) personalității sale, carismă etc. Într-o serie de lucrări se subliniază că imaginea include nu numai trăsăturile reale ale personalității, ci și cele special formate [4; 7; 10].

Toate aceste caracteristici se atribuie termenului rusesc „*умидж*”, cu toate acestea el nu este sinonimul exact al termenului „*imagine*”. Image-ul poate fi un tip de imagine, esența căreia este nu orice fenomen, ci în primul rând subiectul (persoana, grupul, instituția etc.).

Structura imaginii este formată din astfel de componente ca: imaginea externă și imaginea internă (după Панасюк А. Ю.). Aceste componente funcționează interdependent. Componenta internă include: intelectul, experiența socială, interesele personalității, erudiția. Acestea se manifestă în activitatea personalității. Componenta internă se corelează cu cea externă. În comunicare, exteriorul persoanei ca obiect relațional are o semnificație valoroasă, deoarece relațiile ca reacții la particularitățile fațetei exterioare și ale comunicării prezintă nucleul psihologic al înțelegerii reciproce dintre oameni. Exteriorul personalității se manifestă în comunicare nu numai ca obiect relațional al celor din jur; în el este prezentată expresia atitudinii față de sine, față de partener și de situația de interacțiune. Având în vedere natura socială a omului, aspectul de bază al existenței lui în societate este *autoprezentarea* – comportamentul deliberat și conștient, orientat spre crearea unei impresii determinate celor din jur despre sine.

Nemijlocit pentru cercetarea noastră prezintă interes materialele celui de-al III-lea Simpozion Internațional în Imagologie și, în special, articolul științific publicat de И. Б. Ханина, în care aceasta a analizat calitățile profesionale ale CDU din domeniul medical. Un rol deosebit în formarea imaginii profesorului și în dinamica ei îl joacă trăsăturile de personalitate ale profesorului. A fost presupus că astfel de caracteristici pot fi universale pentru profesorii disciplinelor clinice, iar unele pot fi specifice. Prin cercetarea noastră am încercat să elucidăm aceste trăsături [6].

Studierea și analiza elementelor de bază ale imaginii vor fi utile pentru identificarea componentelor imaginii profesorului ÎSM. În baza acestor elemente și funcții ale profesorului a fost creat *modelul structural-funcțional al sistemului imaginii personalității profesorului*. Toate tipurile de imagini se deosebesc atât după conținut, după mecanismele de formare a lor, cât și după formele de manifestare.

După clasificarea lui А. А. Калюжный [7], imaginea poate fi:

- *a personalității*, condiționată de trăsăturile sale interne și individuale diferențiale. Ea poate fi de două tipuri: imagine pozitivă și imagine negativă.
- *profesională*, determinată de caracteristicile profesionale, ce conține în sine latura pozitivă și latura negativă a personalității.

Secretul succesului imaginii profesionale va depinde direct de faptul cât de reușit va fi creată imaginea care va corespunde așteptărilor celor din jur. S-a stabilit că imaginea apare atunci când obiectul lui „purtător” devine „public”, când sunt subiecți ai percepției și comunicării lui nemijlocite sau mijlocite [1].

Astfel, se evidențiază o serie de proprietăți ce dobândesc semnificație științifică nu numai în contextul interpretării și explicării teoretice a imaginii sociale, ci și în cunoașterea personalității. Cele mai importante *proprietăți ale imaginii personalității* sunt următoarele: intensitatea, dinamica, stabilitatea relativă, gradul de completitudine, gradul de relevanță, gradul de generalitate, caracterul legăturii designative, caracterul asociativ etc. Știința arată că imaginea personalității este prioritară în comparație cu imaginea profesională.

Mai deosebit un tip *negativ* al imaginii, care este creat de oponenți, adversari, dar adesea și de dușmani, construit conștient și deliberat, care însă nu apare stihic sau spontan. În cazul folosirii acestui tip de imagine apare problema dezmințirii adecvate a lui. În corespundere cu anumite legi ale comunicării, aceasta este foarte dificil de realizat; se consideră că este mai ușor de creat un stereotip nou, decât să-l dezmințești pe cel existent. Un tip deosebit de imagine este considerată *imaginea de sine*, ea fiind expresia concretizată a modului în care se „vede” o persoană oarecare, se reprezintă pe sine, deci trăirea aspectului unificator de coeziune a personalității. Această imagine este contaminată de dorințe, dar și de modul în care evaluează ceilalți personalitatea respectivă și de identitatea trăită. Succesele și eșecurile personalității modifică imaginea de sine și se fundamentează pe o gamă largă de atitudini și conduite. Acestea conturează și diferențiază imaginea statutului și rolului social, ca aspecte componente de bază ale personalității. În imaginea de sine un loc important îl ocupă *imaginea corporală* [5].

Ca obiect al percepției, omul se deosebește printr-o valoare socială deosebită. În percepția altui om subiectul evidențiază în el acele părți ale exteriorului, care ne dau informația despre trăsăturile lui psihologice și sociale. În special, se evidențiază silueta, mersul, gesticulația, vocea, vorbirea, comportamentul și manierele. Locurile principale le ocupă caracteristica profesională, statutul social, trăsăturile morale și comunicative ale persoanei etc.

Percepția și înțelegerea corectă a CDU de către studenți favorizează formarea imaginii adecvate a acestuia în viziunea studenților și condiționează reușita instruirii și educației în ÎSM. Secretul succesului

imaginii sociale va depinde direct de faptul cât de reușit va fi creată această imagine ce va corespunde așteptărilor celor din jur. Imaginea psihosocială presupune competiția ce creează cadrul necesar ca profesorul să se exprime, să-și afirme personalitatea; este terenul confruntării valorilor.

Putem afirma deci că imaginea personalității CDU, care este obiectul cercetării noastre, are o valoare semnificativă pentru reușita activității didactice și educaționale în școala superioară. În aspect social, toate caracteristicile personalității profesorului sunt unificate în noțiunea de *imagine a CDU*; ea nu este o simplă colecție de reprezentări individuale ale personalității, ci o imagine complexă, determinată de social și construită de social [1; 10].

Маркова А. a studiat profesorul ca subiect al activității pedagogice, în special, a cercetat competența profesională cu diversele ei componente. În concepția autoarei, competența profesională este un concept specific-succesiv, deci aici se includ toate însușirile subiective, care se manifestă în activitate și determină eficiența ei. Profesorul care își creează imaginea sa proprie devine subiectul unui nou domeniu – **imagiologia pedagogică**, care este un domeniu științific sistemic și direcționat, ce studiază legăturile formării, funcționării și promovării imaginii profesionale a pedagogului [7; 8].

Proiectarea imaginii profesorului este activitatea de creare sau schimbare a imaginii; ea nu poate fi cercetată numai din punct de vedere al vieții psihice sau exclusiv ca manifestare a factorilor externi, ci trebuie să fie studiată și de pe poziția influenței grupei. În acest context sunt importante și astfel de caracteristici ca, de exemplu, *cunoașterea normelor etice de comportare în vorbire*, foarte importantă în comunicarea pedagogică și în general, deoarece eticheta vorbitorului exprimă nivelul de cultură, de intelect și educație a emițătorului. Cunoașterea regulilor de etichetă presupune o apropiere cât mai strânsă de modelul pedagogic ideal și reușit de autoreprezentare a profesorului [1].

Imaginea profesorului care se formează la studenți influențează activ aspectele interacțiunilor dintre ei. Eficacitatea procesului didactic în mare măsură depinde de faptul cât de adecvată este imaginea și cât de pozitiv o percep studenții. Cerințele moderne față de CDU actualizează și promovează ideea pregătirii personalității active, încrezătoare, cu scopuri bine stabilite. Principalul conținut al activității CDU include câteva funcții: *didactică, educațională, organizațională și de cercetare*. Ele sunt percepute unitar, însă la mulți unele sunt superioare celorlalte.

Profesorul îndeplinește o multitudine de funcții cu grade de generalitate diferite [1; 2; 5; 8].

Preocupările în elaborarea unui model al CDU, ce tinde să fie unul cultural, reprezintă un punct de plecare în vederea regăsirii modelului autentic al lui. În viziunea lui Zlate M., caracteristicile personalității reale se regăsesc în 2 dimensiuni esențiale ale personalității: *dimensiunea intrapersonală, psihoindividuală*, formată din totalitatea trăsăturilor și structurilor sale cognitive, motivaționale sau dinamico-energetice, distincte față de cele ale altor persoane; *dimensiunea interpersonală, psihosocială*, formată din același ansamblu de însușiri, rezultate însă, prin interiorizare și cristalizare, din contactele interpersonale ale individului, din confruntarea lui cu alte personalități, cu alte stiluri comportamentale. Aceste dimensiuni sunt într-o interacțiune permanentă.

Trăsăturile personalității profesorului sunt dimensiunile structurale specifice ale personalității acestuia, ce se formează în calitate de constructe psihologice personale și reprezintă esența personalității. Desigur, lor li se adaugă și altele, ce vor genera la rândul lor alte competențe și abilități. Crearea unui *inventar al trăsăturilor unui profesor cu reușită* este foarte utilă, dar extrem de dificilă. Aceste trăsături influențează randamentul activității CDU, având valoare și în completarea acțiunii altor factori de care depinde nivelul de realizare a activității [1].

În cercetare a fost antrenat un eșantion de 946 de persoane, divizat în două loturi experimentale: lotul experimental (LE) I – 476 de studenți (anii II, III și VI de studii, cu vârsta cuprinsă între 17 și 30 ani) și lotul experimental (LE) II – 470 CDU ai USMF Nicolae Testemițanu din Chișinău.

Eșantionul a fost format în mod aleatoriu. În scopul verificării ipotezelor lansate, am întreprins o cercetare empirică mai amplă a imaginii CDU, atât din punctul de vedere al situației reale, cât și al celei ideale.

Rezultate și discuții. Pentru a studia percepția imaginii personalității profesorului din ÎISM de către studenți și cadrele didactice am utilizat ancheta *CDU real și ideal în imaginea studenților*. Datele obținute denotă faptul că distribuția valorilor medii obținute este o distribuție în limitele normei. Pentru a realiza studiul comparativ al opiniilor studenților privind trăsăturile personalității CDU, am analizat „*imaginea profesorului real (PR)*” și „*imaginea profesorului ideal (PI)*”. Analiza rezultatelor a arătat diferențe semnificative la majoritatea trăsăturilor de personalitate ale PI și PR ($p < 0,05$ și $p < 0,001$). Nu au fost stabilite diferențe semnificative statistic la două caracteristici: disciplina de muncă și conștientizarea responsabilității ($p > 0,05$) [1].

Analizând rezultatele, observăm că PI se deosebește de PR prin așa trăsături ca: *rezistență, criticism, principialitate și exigență*, adică studenții și-ar dori să vadă printre trăsăturile unui PI preponderent aceste trăsături. Am stabilit că imaginea reală a personalității CDU din sfera medicală este predominant pozitivă, cu trăsături psihologice de conținut spiritual, emoțional și moral. Apoi am determinat că studenții au atribuit cele mai mici aprecieri trăsăturilor ce țin de organizarea activității personale, precum: *disciplina de muncă, exigența față de studenți, tactul și erudiția*, ele fiind necesare CDU ideal.

Următorul pas în realizarea experimentului a fost cercetarea opiniei studenților (GE 2.1) privind imaginea reală și cea ideală a personalității profesorului. În acest scop am utilizat *inventarul de analiză a personalității profesorului (IAPP)*. În urma aplicării IAPP am calculat media rangurilor și notei Z pentru trăsăturile personalității profesorului real/ideal [1].

Ulterior am analizat diferențele statistice de gen pentru PI și am stabilit diferențe pentru următoarele trăsături ale personalității PI (vezi tabelul).

Diferențe gender pentru trăsăturile de personalitate PI (GE 2.1)

Nr.	Trăsături de personalitate	Mann-Whitney (U)	Wilcoxon (W)	Z	Prag de semnificație
1.	Măiestrie	515,50	1841,50	-2,377	,017
2.	Bunăvoință	557,00	1883,00	-2,361	,018
3.	Exigență	570,50	1005,50	-2,365	,018
4.	Amabilitate	554,00	1880,00	-2,261	,024

Analizând statistic datele, am stabilit că GE 2.1 au dat prioritate următoarelor trăsături de personalitate ale PR, cu cel mai mare procentaj: *principialitate; inteligență; exigență; tact; disciplină de muncă și cultură generală*. Am evidențiat că reprezentarea studenților ultimilor ani de studii este mai adecvată, ei apreciază mult mai profund adevărata imagine a PR al ÎISM, pe când studenții primilor ani nu conștientizează imaginea reală a profesorului, ei apreciind subiectiv trăsăturile reale ale personalității CDU. Astfel de trăsături ca: principialitatea, inteligența, exigența, criticismul, tactul, cultura generală ș.a. sunt apreciate de aceștia de la 2 până la 4 ori mai înalt decât de studenții anului II de studii. Cele mai puțin apreciate de studenții ultimului an au fost astfel de trăsături ale personalității PR ca: *consecvența* (2,5%), *altruismul* (3,8%), *exigența față de sine* (5,0%) și *generozitatea* (7,5%). Am stabilit că, în viziunea studenților, CDU din sfera medicală în mare parte le lipsește altruismul, el fiind o trăsătură cardinală

în sistemul de orientări valorice ale personalității. Considerăm că altruismul este o calitate absolut necesară viitorului medic, ei trebuie să-și dezvolte indiscutabil această dimensiune, pentru a o putea inspira discipolilor [1; 10].

Dezvoltarea trăsăturilor personalității este influențată pozitiv de experiența profesională și pedagogică, de acumularea valorilor profesional-pedagogice, care sunt absolut necesare unui CDU, demonstrând o creștere a atitudinii pozitive față de responsabilitatea personală în activitate, precum și a inițiativei în luarea deciziilor și în controlul atingerii obiectivelor. În concluzie putem menționa că, deși profilurile de personalitate sunt diferite, totuși se atestă unele trăsături comune, pe care le considerăm esențiale în factura psihologică a unui CDU, precum ar fi: *cultura generală, erudiția, măiestria, tactul*.

Unul dintre obiectivele de bază ale cercetării a fost estimarea valorii imaginii personalității pentru CDU. Cu acest scop, noi am elaborat chestionarul *Evaluarea valorii imaginii personalității pentru CDU*. Atât cercetările teoretice, cât și cele experimentale sugerează că puținele tehnici existente pentru evaluarea imaginii personalității CDU acoperă doar parțial câmpul caracteristicilor imaginii profesorului ce au fost stabilite de unele studii și care servesc, în același timp, și ca criterii de evaluare a imaginii. În baza analizei factoriale au ieșit în relief așa componente ale personalității CDU: *Pregnanța socială a personalității; Cultura socială și moralitatea; Funcționalitatea și responsabilitatea psihosocială; Flexibilitatea sau coordonarea psihosocială; Inteligența, măiestria și competența profesională; Stabilitatea și echilibrarea emoțională; Toleranța și receptivitatea; Maturitatea și stabilitatea; Principialitatea și seriozitatea personalității; Autoactualizarea personalității CDU*.

Chestionarul a fost validat pe baza *analizei factoriale* și prin utilizarea *coeficientului Cronbach*. În scopul interpretării rezultatelor experimentale ale GE 8 (160 CDU), am analizat mediile de distribuire a rezultatelor obținute și a fost calculată *media* la testul *Evaluarea valorii imaginii personalității pentru CDU*, ce constituie **57,31875** (57%). Rezultatele chestionarului de evaluare au relevat necesitatea îmbunătățirii cunoștințelor privind valoarea imaginii CDU. Sinteza valorilor date de GE 8 este foarte importantă pentru conturarea clară a tabloului dinamicii formării imaginii profesorului ÎISM și certifică faptul că există necesitatea lărgirii cunoștințelor și abilităților de dezvoltare și utilizare eficientă a resurselor personale și profesionale în scopul optimizării atitudinii față de imaginea personalității CDU [1].

Concluzii

Imaginea CDU este un fenomen complex, determinat de particularitățile și trăsăturile de personalitate, de nivelul dezvoltării personale și profesionale, de conștientizarea valorilor personalității, ce optimizează reușita CDU în activitatea sa. CDU au tendința de analiză și reflecție privind imaginea personalității lor și conștientizează valoarea acesteia în percepția socială pozitivă de către persoanele cu care interacționează. De asemenea, CDU din medicină sunt pregătiți să-și dezvolte și să-și valorifice cunoștințele și abilitățile de utilizare eficientă și optimă a resurselor personale și profesionale pentru optimizarea imaginii personalității.

Bibliografie

1. Fornea Iu. *Imaginea personalității profesorului ÎISM*. Teza de doctor în psihologie, Chișinău, 2010, 216 p.
2. Pânișoară I.-O. *Profesorul de succes: 59 de principii de pedagogie practică*, Iași, Ed. Polirom, 2009, 316 p.
3. Батчаева Н. А. Педагогика в преобразовании общества: социальные требования. В: I Межд. Симпозиум «Социальная теория и проблемы информационного общества», Ижевск, Удмурт. Ун-т, 2009, с. 49-51.
4. Варданян М. Р. *Имидж педагога как фактор здоровьесбережения субъектов образовательного процесса в основной школе*. Автореферат диссертации кандид. пед. наук., Омск, 2007, 23 с.
5. Головнева И. В. Имидж преподавателя современного вуза: проблемы формирования и продвижения. В *PR в образовании*, 2006, № 1, с. 108-117.
6. *Имиджелогия-2005*: Материалы 3-го Межд.-го симпозиума по имиджелогии. Под ред Петровой Е. А., Москва, РИЦ АИМ, 2005, 360 с.
7. Калюжный А. А. *Педагогическая имиджелогия*, Учебное пособие для студентов вузов, Алматы, Изд. Гылым, 2004, 200 с.
8. Квалиметрический подход в образовании. В: *Образование и наука. Журнал теоретических и прикладных исследований*, 2009, № 6 (63), с. 36-43.
9. Шихов Ю. А. Парадигмы профессиональной педагогики. В: I Межд. Симпозиум «Социальная теория и проблемы информационного общества», Ижевск, Удмурт. Ун-т, 2009, с. 33-34.
10. Форня Ю. В. Личностный имидж преподавателя медицинского ВУЗа. В: *Вопросы теоретической и практической медицины*. Материалы 75-й Юбилейной Республиканской научной конференции студентов и молодых ученых, Уфа, Изд. ГОУ ВПО, 2010, том 2, с. 166-168.

(*Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*, nr. 3(38), 2011)